

Asia	Veistoksista otettujen valokuvien käyttäminen vaatekuvastoissa ja mainosjulisteissa
Hakija	N.N.
Annettu	12.6.2002

LAUSUNTOPYYNTÖ

Oikeustieteen kandidaatti N.N. (jäljempänä hakija) on 19.2.2002 saapuneella kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa kuvanveistäjä H:n veistosten käyttämisestä A Oy:n vaatekuvastoissa ja mainosjulisteissa.

Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, kuuluuko veistoksista otettujen valokuvien käyttäminen ko. mainoskuvastoissa ja -julisteissa tekijän yksinoikeuden piiriin ja olisiko A Oy:n näin ollen tullut hankkia kuvien käyttämiseen H:n lupa.

Lausuntopyynnön liitteenä on 2 kpl A Oy:n vaatekuvastoja sekä kuva bussipysäkillä olleesta mainosjulisteesta. Hakija on myöhemmin tekijänoikeusneuvoston pyynnöstä täydentänyt materiaalia toimittamalla neuvostolle värikuvia H:n veistoksista kokonaisuudessaan.

Selostus asiasta

Lausuntopyynnön mukaan A Oy:n syksyn 2001 kahdessa vaatekuvastossa ja joukkoliikenteen lähiöpysäkeillä olleissa mainosjulisteissa on käytetty valokuvia kuvanveistäjä, professori H:n tekemistä veistoksista. Osassa kuvista veistokset ovat valokuvien taustalla (naistenvaatteiden kuvasto, sivu 15 sekä lähiöpysäkeillä olleet julisteet) ja osassa valokuvista kuvan kohteena on yksinomaan veistos (naistenvaatteiden kuvasto, sivut 4 - 5, 8 - 9, 14 - 15 sekä miestenvaatteiden kuvasto, sivut 8 - 13).

A Oy on valokuvauttanut veistokset niiden ollessa näytteillä Kansallisoopperan lämpiö- ja aulatiloissa. Veistokset olivat näytteillä ko. tiloissa vuoden 2001 kestäkuusta saman vuoden loppuun saakka. Vaatekuvastoja on jaettu kotitalouksille sanomalehtien välissä. Tämän lisäksi vaatekuvastoja on ollut saatavilla ainakin A Oy:n liikehuoneistoissa. Kuten todettu, A Oy on mainostanut tuotteitaan H:n veistoksista otettujen valokuvien avulla myös Suur-Helsingin joukkoliikenteen

lähiöpysäkeillä olevissa julisteissa. Veistoksista otettujen valokuvien käyttöön vaatekuvastoissa tai lähiöpysäkeillä olleissa julisteissa ei ole ollut H:n lupaa.

Lausuntopyynnössä todetaan, että tekijänoikeus tuottaa tekijänoikeuslain 2 §:n 1 momentin mukaisesti yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin. Tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun sitä levitetään yleisön keskuuteen. Teoskappaleen valmistaminen voi tapahtua muun muassa valokuvaamalla taideteos toisinnettavaksi mainoksessa. Teoskappaleiden levittämistä on esimerkiksi teoksia sisältävien mainosten jakaminen kotitalouksille.

Tekijänoikeuslain 25 § ja 25a § sisältävät taideteosten toisintamista koskevia erityissäännöksiä. Nämä säännökset ovat luonteeltaan tekijän yksinoikeutta rajoittavia säännöksiä, joita tulee muiden rajoitussäännösten tapaan tulkita suppean tulkinnan periaatteen mukaisesti (ks. muun muassa Haarmann, Tekijänoikeus, lähioikeudet ja oikeus valokuvaan 1992, s. 117 - 118). Rajoitussäännösten suppean tulkinnan periaate on myös vahvistettu kansainvälisissä tekijänoikeussopimuksissa sekä Euroopan unionin tietoyhteiskunnan tekijänoikeuksia koskevassa direktiivissä (direktiivi 2001/29/EY).

Tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin mukaan kun taideteoksen kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu taikka taideteos on julkaistu, saa taideteoksen sisällyttää valokuvaan, jos toisintamisella on valokuvassa toisarvoinen merkitys. Lain esitöissä (1994 vp - HE 287 s. 29 - 31) esimerkkinä lainkohdan soveltamisesta mainitaan sisätiloissa tehty haastattelu. Lupaa ei tarvita taustalla näkyvien taulujen kuvaamiseen tai näyttämiseen. Perusteluna tälle on se, että toisintamisella on toisarvoinen merkitys.

Lausuntopyynnön mukaan taideteoksen tarkoituksellinen käyttäminen taustakuvana ei ole toisarvoista lainkohdan tarkoittamassa merkityksessä. Toisarvoinen merkitys voi kyseisen lainkohdan perusteella olla kyseessä vain silloin, kun teoksen sisällyttäminen kuvattuun kokonaisuuteen on satunnaista. Tätä lähtökohdtaa tukee myös opetusministeriön tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivin kansallista voimaansaattamista koskeva muistio, jossa todetaan, että tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin säännös on direktiivin satunnaista sisällyttämistä koskevan artiklan 5.3.(i):n mukainen.

Lausuntopyynnön tapauksessa veistoksista otetut valokuvat ovat kahdentyyppisiä. Osassa kuvista vaatteita esittelevät mallit on tarkoituksellisesti asetettu kuvattavaksi siten, että veistokset ovat kuvien taustalla. Valtaosassa veistoksista otetuista valokuvista kuvan kohteena on kuitenkin yksinomaan veistos. Kummassakin tapauksessa veistosten valitsemisella kuviin on ollut tarkoituksena antaa mainoksille visuaalista lisäarvoa ja tätä kautta edistää vaatteiden myyntiä. Hakija katsoo, että veistoksista otettujen kuvien toisintaminen tällä tavoin ei ole toisarvoista tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin tarkoittamassa merkityksessä.

Tekijänoikeuslain 25 a §:n 2 momentin mukaan taideteoksen kuvaaminen on sallittua, kun teos on sijoitettu pysyvästi julkiselle paikalle tai sen välittömään läheisyyteen. Näin otettuja kuvia ei kuitenkaan saa käyttää ansiotarkoituksessa, jos teos on kuvan pääaihe.

H:n veistokset olivat näytteillä kansallisoopperan aula- ja lämpiötiloissa rajoitetun ajan. Lainkohdan kriteeri ”sijoitettu pysyvästi julkiselle paikalle” ei näin ollen täyty. Tämän lisäksi veistoksista otettujen valokuvien käyttötarkoitus on ollut kaupallinen. Näiden perustelujen nojalla hakija katsoo, että lainkohdan mukainen rajoitus ei sovellu tähän tapaukseen. Myös lain esityöt (1994 vp – HE 287 s. 30 - 31) tukevat lausuntopyynnön mukaan yksiselitteisesti tätä tulkintaa.

Hakijan lausuntopyynnössään esittämät päätelmät

Koska rajoitussäännöksiä on lähtökohtaisesti tulkittava suppean tulkinnan periaatteen mukaisesti, ja koska edellä käsitellyt rajoitussäännökset eivät aineellisen sisältönsä puolesta oikeuta veistoksista otettujen valokuvien käyttöön tapahtuneella tavalla, hakija katsoo, että H:n veistoksista otettujen valokuvien käyttö A Oy:n mainoskuvastoissa sekä lähiöpysäkeillä olleissa julisteissa kuuluu tekijänoikeuslain 2 §:n 1 ja 3 momentin nojalla tekijän yksinoikeuden piiriin ja olisi edellyttänyt luvan pyytämistä H:lta.

A OY:N VASTINE

Tekijänoikeusneuvosto on varannut A Oy:lle mahdollisuuden vastineen antamiseen. A Oy (jäljempänä A) toteaa 15.3.2002 saapuneessa vastineessaan seuraavaa.

Muotikuvat A:n syksyn 2001 kahteen vaatekuvastoon ja muussa yhteydessä käytettävään mainosmateriaaliin kuvattiin saman vuoden elokuussa Kansallisoopperan lämpiö- ja aulatiloiissa. Kuvaukset tehtiin Kansallisoopperan edustajan suosituksella. Kuvausten aikana oopperan tiloissa oli kuvanveistäjä H:n veistosnäyttely. Veistokset olivat näytteillä kyseisissä tiloissa kesäkuusta 2001 saman vuoden loppuun.

H:n työt esiintyvät muotivaatteita esittelevissä valokuvissa osana oopperan lämpiömiljöötä. Tällaisia muotikuvia on julkaistu em. kahdessa vaatekuvastossa sekä A:n muotijulisteissa joukkoliikenteen pysäkeillä. Teoksia ei ole toisinnettu sellaisenaan. Veistosten tunnistaminen niiden valokuvissa reprodusoitujen osien perusteella ei ole normaalilukijalle mahdollista.

Lisäksi teosten pieniä yksityiskohtia on toisinnettu vain vähäisenä osana ao. kuvastojen graafista ilmiä. Veistosten yksityiskohdat esiintyvät muotikuvien ja muun informaation joukossa. Yhtäkään teosta ei ole tällä tavoin toisinnettu sel-

laisenaan eikä siten, että asianomaisen teoksen voitaisiin katsoa olevan tunnistettavissa toisintetun yksityiskohtaan perusteella. Tällaisella toisintamisella ei ole itsenäistä tarkoitusta. Lausuntopyynnössä esitetty väite siitä, että valtaosassa veistoksista otetuissa kuvissa kuvan kohteena on yksinomaan veistos, ei siten pidä paikkansa.

Näissä olosuhteissa yksityiskohtien reprodusointia tulee tarkastella osana sitä kokonaisuutta, jossa toisintaminen on tapahtunut. Muotikuvien taustalla osittain näkyvien veistosten kohdalla merkityksellistä on se, voidaanko tällaisen reprodusoinnin katsoa olevan oikeutettua tekijänoikeuslain asianomaisten rajoitussäännösten nojalla. Toisintamisen toteuttamisen osalta A viittaa neuvostolle toimittamiinsa vaatekuvastoihin.

Tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin mukaan kun taideteoksen kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu taikka kun taideteos on julkaistu, saa taideteoksen sisällyttää valokuvaan, elokuvaan tai televisioesitykseen, jos toisintamisella on valokuvassa, elokuvassa tai esityksessä toisarvoisen merkitys.

Hallituksen esityksen (HE 1994/287) mukaan toisarvoisuutta arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota valokuvan kokonaisvaikutelmaan ja taideteoksen kuvauksen tarkoitukseen. Lupaa ei yleensä tarvita, jos taideteos näkyy kuvan taustalla tai se on muutoin toisarvoisessa merkityksessä kuvan kokonaisuuden kannalta. Mainoskuvassa, jossa taideteos on tarkoituksellisesti otettu osaksi lavastettua kokonaisuutta, lupa tarvitaan, vaikka taideteoksen osuus kokonaisuudesta olisi vähemminkin merkittävä. Esimerkkinä säännöksen soveltumisesta on hallituksen esityksessä mainittu sisätiloissa tehty haastattelu. Lupaa ei tarvita taustalla näkyvien taulujen kuvaamiseen tai näyttämiseen.

Käsillä olevassa tapauksessa H:n töitä ei ole hallituksen esityksessä tarkoitettulla tavalla reprodusoitu tarkoituksellisesti osana lavastettua kokonaisuutta. H:n työt olivat näytteillä oopperassa valokuvaamisen ajankohtana osana yleisötilojen senhetkistä sisustusta. Kuten kuvastoista ilmenee, muotikuvia otettiin oopperan tiloissa huomattava määrä. Vain muotikuvien selkeässä vähemmistössä H:n työt esiintyvät kuvien taustalla. Veistosten esilläolo ei siten ole ollut merkityksellinen tekijä muotikuvien valokuvauspaikan valikoitumisessa. Kysymyksessä ei ole ollut myöskään lavastettu eli valokuvia varten suunniteltu ja toteutettu kokonaisuus. Se, että H:n työt olivat näytteillä oopperan tiloissa valokuvaamisen aikana, oli täysin sattumanvarainen seikka.

Kansallisooppera on julkinen tila, jonne yleisöllä on vapaa pääsy. Otettaessa valokuvia tällaisessa tilassa on hyvinkin mahdollista, että valokuviin toisintuu yksityiskohtia tekijänoikeudellisesti suojatuista teoksista. Tällaisia yksityiskohtia voivat olla esimerkiksi valokuvissa näkyvät rakennusten arkkitehtoniset ratkaisut, muotoilijoiden suunnittelemat tuolit ja muut vastaavat käyttöesineet sekä taulut ja veistokset.

Taiteilija, joka asettaa töitään esille julkisiin tiloihin, joutuu samalla hyväksymään sen, että hänen työnsä voivat tulla toisintetuiksi eri yhteyksissä. Yleinen tapa on, että esimerkiksi haastatteluja tehdään taikka mainosfilmejä kuvataan esteettisesti miellyttävässä, kohdeyleisössä positiivisia mielikuvia synnyttävässä ympäristössä, kuten oopperassa.

Se periaate, että erilaisia tiloja on voitava hyödyntää tavanomaisella tavalla, käy ilmi hallituksen esityksen perusteluissa, joiden mukaan mm. sisätiloissa tehdyssä haastattelussa näkyvien taulujen toisintamiseen ei tarvita tekijän lupaa. Periaate soveltuu yhtäläillä teoksen toisintamiseen mainoskuvien yhteydessä, jollei kyseessä ole ns. lavastettu kokonaisuus. Tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin säännöksen soveltumisen kannalta ei edes ole merkityksellistä se, onko kyseessä yksityinen vai julkinen tila.

Toisintamisen toisarvoisuutta on arvioitu Helsingin hovioikeuden ratkaisussa (30.12.1987 S 1986/522). Tapauksessa oli kyse mainosfilmistä, joka oli kuvattu eräässä yksityisasunnossa. Filmissä näkyi aika ajoin taiteilija A:n maalaama taulu vuoropuhelua käyvien henkilöiden taustalla seinällä. Ottaen huomioon, että ko. taulua ei missään kohdin filmiä esitetty sellaisenaan ja että se oli hädin tuskin tunnistettavissa filmistä sekä että taulu oli tapahtumapaikkana olevan asunnon sisustuksen osa sijaiten tavanomaisella paikallaan, taulun toisintamisella filmissä katsottiin olevan tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentissa (nyk. 25 §:n 2 momentissa) tarkoitettu toisarvoinen merkitys. A:n tekijänoikeutta ei ollut täten loukattu.

A:n kuvastoissa ja mainosjulisteissa H:n veistokset eivät esiinny sellaisenaan. Yksittäisten veistosten tunnistaminen niiden kuvastoissa ja mainosjulisteissa toisinnettujen yksityiskohtien perusteella on tuskin mahdollista. Veistokset olivat näytteillä Kansallisoopperan lämpiö- ja aulatiloissa ja siten osa oopperan yleisötilojen sisustusta valokuvaamisen aikoihin sijaiten omilla tavanomaisilla paikoillaan.

Taideteosten toisintamista lehdessä julkaistussa valokuvassa on käsitelty muun muassa tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1993:8 (Wäinö Aaltosen reliefin käyttäminen yliopiston sisätiloista otetussa valokuvassa). Tekijänoikeusneuvosto totesi lausunnossaan, että kun valokuvassa näkyy taideteos, voi olla ongelmallista ratkaista, milloin kyse on tekijän yksinoikeuteen kuuluvasta oikeudesta määrätä taideteoksen kappaleen valmistamisesta ja milloin kyse ei ole taideteoksen toisintamisesta tekijänoikeudellisessa mielessä. Neuvosto totesi, että tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan kappaleen valmistamiseen tarvitaan tekijän lupa, jos kuva on otettu siten, että taideteos on joko pääaihe tai keskeinen aihe kuvassa.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1998:18 oli kyse puistossa olevan patsaan valokuvaamisesta kirjaan (Sibelius-patsas Hämeenlinnan Sibelius-puistossa). Lausunnossaan neuvosto totesi, että se, kuuluuko patsaan valokuvaaminen ylipäänsä tekijän yksinoikeuteen, voi riippua esimerkiksi patsaan asemasta kuvan kokonaisuuden kannalta, kuvan käyttötarkoituksesta ja sen julkaisun sisällöstä,

johon patsaan kuvan sisällytetään. Viime kädessä rajoitussäännösten soveltuminen tiettyyn tilanteeseen ratkaistaan tapauskohtaisella harkinnalla.

H:n veistosten osat ja yksityiskohdat eivät ole keskeinen aihe muotikuvissa tai muotikuvien ja muun informaation muodostamassa visuaalisessa kokonaisuudessa. Teosten toisintaminen julkaisuissa on määrällisesti ollut vähäistä ja näkyvyys valokuvissa rajoitettu. H:n työt ovat julkaisujen sisällön kannalta vähämerkityksellisiä ja niiden mainoksille tuoma visuaalinen lisäarvo olematon. H:n veistosten osat on näin ollen toisinnettu tavalla, jonka ei voida katsoa merkitsevän H:n yksinoikeutta loukkaavaa hyödyntämistä.

Vastineessa todetaan hakijan lausuntopyynnössä katsotun, että taideteoksen tarkoituksellinen käyttäminen taustakuvana ei ole toisarvoista tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin tarkoittamassa merkityksessä. Toisarvoinen merkitys voi hakijan mukaan tulla kyseeseen vain silloin, kun teoksen sisällyttäminen kuvattuun kokonaisuuteen on satunnaista.

Tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin sanamuodon ja sitä koskevan hallituksen esityksen mukaan on selvää, ettei se seikka, onko taideteos sisällytetty tarkoituksellisesti valokuvaan vai ei, ole sellaisenaan merkityksellinen arvioitaessa toisintamisen toisarvoisuutta. Teokset voidaan toisintaa tavanomaisesti lehtivalokuvissa, muotikuvissa ja muissa vastaavissa yhteyksissä tarkoituksellisestikin loukkaamatta tekijän yksinoikeutta, kun toisintaminen on luonteeltaan toisarvoista.

Kuten opetusministeriön tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivin voimaansaattamista koskevassa muistiossa on todettu, direktiivi ei muuta oikeustilaa toisarvoisen toisintamisen osalta. Jos toisen työn reproduointi tapahtuu jatkuvasti eli muutoin kuin satunnaisesti, ei sitä voitane pitää toisarvoisena tekijänoikeuslaissa tarkoitettulla tavalla. H:n töiden toisintaminen A:n kuvastoissa ja julkisteissa ei ole ollut jatkuvaa. Lukuun ottamatta nyt käsiteltävää tapausta, A ei ole käyttänyt H:n töitä missään muussa yhteydessä, vaan kyse on yksittäistapah- tumasta.

Tekijänoikeuslain 25 a §:n 2 momentti koskee julkisella paikalla olevien teosten toisintamista. Lainkohdan mukaan taideteoksen kuvaaminen on sallittua, kun teos on pysyvästi sijoitettu julkiselle paikalle tai sen välittömään läheisyyteen. Vain jos taideteos on kuvan pääaihe, kuvaa ei lainkohdan mukaan saa käyttää ansiotarkoituksessa.

Vastineessa todetaan hakijan katsoneen, ettei tekijänoikeuslain 25 a §:n 2 momentin säännös sovellu nyt käsillä olevaan tilanteeseen, koska H:n veistokset eivät olleet pysyvästi julkiselle paikalle sijoitettuja ja koska veistoksista otettujen kuvien käyttötarkoitus on ollut kaupallinen.

Tekijänoikeuslain 25 a §:n 2 momentin säännöksestä käy ilmi se periaate, että julkisella paikalla olevan teoksen on oltava vapaasti toisinnettavissa. Kuten

lainkohtaa käsittelevässä em. hallituksen esityksessä on todettu, säännöksessä tarkoitettujen taideteosten kuvaaminen on tekijänoikeudellisesti vapaata.

Tekijänoikeuslain 25 a §:n 2 momentin mukaan kuvien käyttäminen ansiotarkoituksessa on luvanvaraista vain silloin, kun taideteos muodostaa kuvan pääaiheen. Luvanvaraisuus edellyttää hallituksen esityksen mukaan sitä, että toiminnalla pyritään hankkimaan ansiota. Esimerkkinä on mainittu tilanne, jossa taideteos on pääaiheena postikortissa tai lehdessä olevassa kuvassa. Arvioitaessa sitä, voidaanko taideteosta pitää kuvan pääaiheena, huomiota on hallituksen esityksen mukaan kiinnitettävä kuvan kokonaisvaikutelmaan ja taideteoksen kuvaamisen tarkoitukseen. Kriteerit ovat toisin sanoen samat kuin arvioitaessa tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentissa tarkoitettua toisarvoisuutta. Näin ollen 25 §:n 2 momentin toisarvoisuutta ja 25 a §:n 2 momentin pääaiheen luontoisuutta on tarkasteltava samoin kriteerein.

Luvanvaraista ei hallituksen esityksen mukaan ole esimerkiksi sellaisen maise-makuvan käyttäminen, johon taideteos sisältyy, ellei taideteos ole selkeästi kuvan pääaihe. Edelleen esimerkkinä on mainittu tilanne, jossa taideteos on otettu osaksi lavastettua mainoskuvaa ja muodostaa keskeisen osan kuvasta. Tällaisessa tilanteessa taideteosta voidaan pitää pääaiheena mainostettavan tuotteen sijasta.

Vaikka valokuvia on lausuntopyynnön tapauksessa käytetty kaupallisessa yhteydessä, ei nimenomaan teosten toisintamisella valokuvissa ole pyritty hankkimaan ansioita. Kuten A on edellä esittänyt, toisinnettujen taideteosten tuskin tunnistettavissa olevat yksityiskohtat eivät ole muotikuvien pääaihe ja ne esiintyvät kuvissa toisarvoisessa roolissa. Olennaista on, että käsitellyistä tekijänoikeuslain rajoitussäännöksistä käy ilmi periaate, jonka mukaan toisen työn saa toisintaa kaupallisessakin yhteydessä, kunhan teos ei ole keskeinen elementti asianomaisessa yhteydessä.

A:n vastineessaan esittämät päätelmät

Kuvanveistäjä H:n veistokset olivat valokuvauksen aikana näytteillä oopperan aula- ja lämpiötiloissa osana oopperan sisustusta ja interiööriä. Yleinen tapa on, että muotikuvia kuvataan esteettisesti miellyttävässä, kohdeyleisössä myönteisiä mielikuvia ja –yhtymiä herättävässä ympäristössä.

Veistokset ovat toisinnettu A:n vaatekuvastoissa ja muotijulisteissa niin, etteivät veistokset niiden toisinnettujen osien ja yksityiskohtien perusteella ole normaali-lukijalle tunnistettavissa. Teosten toisintamisella ei ole pyritty hankkimaan ansioita. Veistosten rooli on mainosjulistaiden ja kuvastojen visuaalisessa kokonaisuudessa toisarvoinen.

Näin ollen, viitaten tekijänoikeuslain esitöihin ja oikeuskäytännössä vakiintuneisiin periaatteisiin, A katsoo, että H:n töiden osien reprodusointi sekä yksittäisten

muotikuvien taustalla osana oopperan miljöötä että yksityiskohtien toisintaminen osana kuvaston graafista ilmettä on ollut oikeutettua tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin nojalla. H:n töiden toisintaminen A:n kuvastoissa ja mainosjulisteeissa ei siten ole edellyttänyt H:n lupaa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Taiteellisina teoksina suojataan säännöksen mukaan muun muassa valokuvateoksia ja muita kuvataiteen teoksia. Kuvataiteen teoksia ovat esimerkiksi maalaukset, piirrokset ja kuvanveistokset.

Teoksella tekijänoikeudellisessa merkityksessä tarkoitetaan henkisen luomistyön tuotetta. Kirjallinen tai taiteellinen tuote on tekijänoikeudella suojattu, jos sitä voidaan pitää tekijänsä luovan työn itsenäisenä ja omaperäisenä tuloksena. Tällöin se ns. ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Erään teosharkinnassa apuna käytetyn määritelmän mukaan teoskynnys ylittyy, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla.

Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

Tekijänoikeudella suojataan teoksen omaperäistä ilmenemismuotoa. Sen sijaan ideat, aiheet, periaatteet jne. jäävät tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Tekijänoikeus ei estä esimerkiksi kahta henkilöä maalaamasta taulua samasta aiheesta.

Tekijänoikeuden sisällöstä säädetään TekijäL 2 ja 3 §:ssä. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään lain 2 §:ssä. TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. TekijäL 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Kappaleen valmistamista kuvataiteen teoksesta on esimerkiksi sen valokuvaaminen.

Tekijäl 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään Tekijäl 3 §:ssä. Sen mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla ja teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijäl 43 §:n mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Tekijänoikeuden rajoituksista

Tekijän yksinoikeutta määrätä teoksestaan on rajoitettu Tekijäl 2 luvun säännöksillä. Esimerkiksi lain 22 §:ään sisältyvän yleisen sitaattisäännöksen mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa.

Teoksen julkistaminen ja julkaiseminen on määritelty Tekijäl 8 §:ssä. Teos katsotaan julkistetuksi, kun se on luvallisesti saatettu yleisön saataviin. Julkaistuksi teos katsotaan, kun sen kappaleita on tekijän suostumuksella saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen.

Tekijäl 25 ja 25 a §:ään sisältyy taideteosten ja rakennusten toisintamista koskevia erityisiä rajoitussäännöksiä. Tekijäl 25 a §:n 2 momentin nojalla taideteoksen kuvaaminen on sallittua aina, kun teos on pysyvästi sijoitettu julkiselle paikalle tai sen välittömään läheisyyteen. Jos taideteos on kuvan pääaihe, kuvaa ei saa käyttää ansiotarkoituksessa. Tekstiin liittyvän kuvan saa kuitenkin ottaa sanomalehteen tai aikakauskirjaan.

Tekijäl:n esitöiden mukaan kuvaamisella tarkoitetaan Tekijäl 25 a §:n säännöksessä piirtämistä, valokuvaamista ja vastaavia kaksiulotteisia kappaleen valmistustapoja. Säännöksen nojalla valmistettuja kuvia ja niistä valmistettuja paino- ja muita tuotteita saa vapaasti levittää yleisölle. Säännöksen nojalla on sallittua kuvata taideteos esimerkiksi osana kaupunkikuvaa. (Hallituksen esitys eduskunnalle 287/1994 vp., s. 30 - 31) Tekijäl:n esitöiden mukaan Tekijäl 25 a §:n säännös koskee kaikkia julkisilla paikoilla olevia taideteoksia riippumatta siitä, onko teos sijoitettu sisätiloihin vai ulkosalle. Esitöissä ei sen sijaan ole erityisesti perusteltu sitä, mitä taideteoksen "pysyvällä" sijoittamisella tarkoitetaan. (Hallituksen esitys eduskunnalle 287/1994 vp., s. 31)

TekijäL 25 §:n 2 momentin mukaan kun taideteoksen kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu taikka taideteos on julkaistu, taideteoksen saa sisällyttää valokuvaan, elokuvaan tai televisioesitykseen edellyttäen, että toisintamisella on valokuvassa, elokuvassa tai esityksessä toisarvoinen merkitys.

TekijäL:n esitöissä on perusteltu TekijäL 25 §:n 2 momenttia seuraavasti:

"Käytännössä on ollut epäselvää, onko kysymys lainkaan taideteoksen kappaleen valmistamisesta silloin, kun teos näkyy valokuvan taustalla toisarvoisessa merkityksessä. Epäselvyyden poistamiseksi säännöstä ehdotetaan tarkistettavaksi siten, että taideteoksen saa sisällyttää myös valokuvaan, jos toisintamisella on valokuvassa toisarvoinen merkitys." (Hallituksen esitys eduskunnalle 287/1994 vp., s. 29, yleisperustelut)

(--) Toisintamisen toisarvoisuutta arvioitaessa on huomiota kiinnitettävä valokuvan kokonaisvaikutelmaan ja taideteoksen kuvauksen tarkoitukseen. Lupaa ei yleensä tarvita, jos taideteos näkyy kuvan taustalla tai se on muutoin toisarvoisessa merkityksessä kuvan kokonaisuuden kannalta. Mainoskuvassa, jossa taideteos on tarkoituksellisesti osa lavastettua kokonaisuutta, lupa tarvitaan, vaikka taideteoksen osuus kokonaisuudesta olisi vähemmänkin merkittävä." (Hallituksen esitys eduskunnalle 287/1994 vp., s. 74, yksityiskohtaiset perustelut)

Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että minkä tahansa julkaistun tai toiselle luovutetun taideteoksen, kuten kuvanveistoksen, käyttäminen valokuvan tms. osana on TekijäL 25 §:n 2 momentin säännöksen mukaan luvallista. Ainoa edellytys tälle vapaalle käyttämiselle on toisintamisen toisarvoinen merkitys. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 147)

Teos voidaan toisintaa TekijäL 25 §:n 2 momentin nojalla myös silloin, kun se on julkaistu. Teos katsotaan TekijäL 8 §:n 2 momentin mukaan julkaistuksi, kun teoksen kappaleita on tekijän suostumuksella saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen. TekijäL:n esitöiden mukaan teoksen julkaisemisesta on kyse ainoastaan silloin, kun teoksesta on valmistettu useita kappaleita, joita on lain 8 §:n 2 momentin mukaisesti saatettu yleisön saataviin. (Komiteanmietintö 1953:5. Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin, s. 52. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin sekä oikeudesta valokuvaan annettujen lakien muuttamisesta 20/1974 vp., s. 2) Taideteos voidaan siten katsoa julkaistuksi vain silloin, kun sen jäljennöksiä on tekijän luvalla saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen. Jos kyse on uniikista taideteoksesta, kuten esimerkiksi veistoksesta, jota ei ole valmistettu kuin yksi ainoa kappale, teosta ei voida katsoa julkaistuksi siten kuin TekijäL 8 §:n 2 momentissa on säädetty, vaikka tämä kappale olisikin sinänsä luvallisesti saatettu yleisön saataviin.

Tekijän moraaliset oikeudet on otettava huomioon silloinkin kun teos toisintetaan julkisesti TekijäL 2 luvun rajoitussäännöksen nojalla. TekijäL 11 §:n mu-

kaan lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii, eikä teosta saa tekijän suostumuksetta muuttaa enempää kuin sallittu käyttäminen edellyttää.

TekijäL 25 ja 25 a §:n soveltamista on käsitelty muun muassa tekijänoikeusneuvoston lausunnoissa 1993:6, 1993:7, 1993:8, 1996:16, 1997:1, 1997:2 ja 1998:18 sekä Helsingin hovioikeuden ratkaisussa 30.12.1987 S 1986/522. Osaa näistä tapauksista on referoitu jo edellä.

Lausunnossa 1997:2 tekijänoikeusneuvosto katsoi, että valokuvien toisintaminen televisio-ohjelman kuvituksena, jolla korostettiin kuvissa esiintyvän henkilön ammatillisia saavutuksia, ei tapahtunut televisio-ohjelman kannalta toisarvoisessa merkityksessä. Valokuvien toisintaminen ei siten ollut sallittua ilman valokuvaajan lupaa.

Lausunnossa 1997:1, jossa oli kyse patsaan sallitusta sisällyttämisestä ravintolan logoon ja mainoksiin, tekijänoikeusneuvosto totesi, että ravintolan logoa esimerkiksi ilmoituksissa ja mainoksissa käytettäessä patsaan tekijän ja teoksen nimen ilmoittamista ei voitu kohtuudella vaatia. Sen sijaan esimerkiksi ruokalistoissa tekijän ja teoksen nimi voitiin tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan helposti mainita.

Lausuntopyynnössä tarkoitettut valokuvat

Tekijänoikeusneuvosto on tutustunut sille toimitettuihin valokuviin. Koska kuvat eivät muodosta yhtenäistä kokonaisuutta, tekijänoikeusneuvosto on arvioinut kutakin valokuvaa erikseen omassa kontekstissaan eli osana kutakin vaatekuvaston hieman A4-kokoa suurempaa sivua.

H:n veistoksia on käytetty yhteensä kahdellatoista vaatekuvaston sivulla. Yhdellätoista sivulla on käytetty samoja kuvia, tosin hieman eri tavoin rajattuna kullakin sivulla. Näissä kuvissa esiintyy veistosten pienehköjä yksityiskohtia (yhteensä kolme erilaista yksityiskohtaa eli kaarevia, kiiltäviä tai mattapintaisia metallipintoja). Kuvat ovat kooltaan varsin pieniä eli n. 2,5 cm x 3,5 cm (pienin) - 3,2 cm x 7,2 cm (suurin), joten kukin mainituista kuvista muodostaa vain pienen osan kuvaston ko. sivusta. Näissä kuvissa kuvan kohteena on ainoastaan veistos, eikä niissä esiinny esimerkiksi vaatteita tai jalkineita. Useammalla kuvaston sivulla on käytetty samaa kuvaa. Kuvia voi olla tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan hankalahko tunnistaa esimerkiksi veistoksen yksityiskohdiksi. Yhdellä sivulla voi olla erilaisia valokuvia yhteensä esimerkiksi viisi kappaletta, joista yhdessä kuvassa on toisinnettu H:n veistoksen yksityiskohta.

Kuvista suurin on naistenvaatteiden kuvaston sivulla 15. Kuva on kooltaan 16,9 cm x 23,8 cm. Kuvassa kaksi henkilöä esittelee naisten iltapukuja. Henkilöiden takana olevalla tasanteella näkyy osia kookkaammasta veistoksesta tai veistoksista (kiiltäviä, pinnaltaan epätasaisia metallilevyjä). Tässä kuvassa veistos on

tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan selkeämmin tunnistettavissa. Toisaalta kuvaa katsova henkilö saattaisi pitää metallilevyjä myös kuvauspaikan seinäpintoina tai vastaavina erikoisina arkkitehtonisina elementteinä. Tätä kuvaa ja kahta vastaavatyypistä kuvaa on käytetty myös bussipysäkeillä olleissa julkisteissa. Viimeksi mainituissa kuvissa näkyy kuitenkin vain veistoksen yksi osa kuvassa esiintyvän henkilön taustalla kuvan reunassa.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että H:n veistokset, sellaisena kuin ne ilmenevät hakijan tekijänoikeusneuvostolle toimittamasta materiaalista, ovat kuvataiteen teoksia, joka saavat tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:n nojalla. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että myös vaatekuvastojen valokuvissa tosinnetut veistosten yksityiskohdat ovat siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne yltyvät kukin teostasoon ja saavat tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:n nojalla. Tekijän TekijäL 2 §:n mukaisen yksinoikeuden sisältöä on käsitelty edellä.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa edelleen, että tekijän yksinomaista oikeutta määrätä teoksestaan on rajoitettu TekijäL 2 luvun säännöksiin.

TekijäL 25 §:n 2 momentin mukaan kun taideteoksen kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu taikka taideteos on julkaistu, taideteoksen saa sisällyttää valokuvaan, elokuvaan tai televisioesitykseen edellyttäen, että toisintamisella on valokuvassa, elokuvassa tai esityksessä toisarvoinen merkitys.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että taideteoksen toisintaminen valokuvassa voi olla sallittua TekijäL 25 §:n 2 momentin nojalla, jos kyse on julkaistun tai tekijän suostumuksella myydyin tai pysyvästi luovutetun teoksen toisarvoisesta toisintamisesta. TekijäL 8 §:n 2 momentin mukaan teos katsotaan julkaistuksi, kun sen kappaleita on tekijän suostumuksella saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen. Teoksen julkaisemisesta on kyse ainoastaan silloin, kun teoksesta on valmistettu useita kappaleita, joita on lain 8 §:n 2 momentin mukaisesti saatettu yleisön saataviin. Taideteoksen julkaiseminen tapahtuu saattamalla taideteoksen jäljennöksiä tekijän suostumuksella kauppaan tai levittämällä jäljennöksiä tekijän suostumuksella yleisön keskuuteen.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että TekijäL 25 § 2 momenttia sovellettaessa eli esimerkiksi taideteoksen toisintuessa valokuvan taustalle valokuvaajan voi olla vaikea tietää, onko taustalla toisintuva taideteos mahdollisesti myyty, muutoin pysyvästi luovutettu tai julkaistu. TekijäL 25 §:n 2 momentin sanamuoto on kuitenkin varsin selvä, eli taideteoksen toisarvoinen toisintaminen on TekijäL 25 §:n 2 momentin nojalla mahdollista vain silloin, kun taideteos on säännöksen edellyttämien tavoin myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu taikka julkaistu siten kuin TekijäL 8 §:n 2 momentissa säädetään.

Koska lausuntopyynnössä tarkoitettuja H:n veistoksia ei ole tekijänoikeusneuvostolle toimitettujen tietojen mukaan H:n suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu, eikä teoksia myöskään voida katsoa julkaistuksi siten kuin TekijäL 8 §:n 2 momentissa on säädetty, tekijänoikeusneuvosto katsoo, että myöskään TekijäL 25 §:n 2 momenttia ei voida soveltaa nyt käsiteltävänä olevaan tapaukseen. Siten tekijänoikeusneuvoston ei ole tarpeen arvioida sitä, onko H:n veistosten toisintaminen A Oy:n vaatekuvastoissa käytetyissä valokuvissa ja bussipysäkkien julisteissa tapahtunut mahdollisesti toisarvoisessa merkityksessä.

Edelleen TekijäL 25 a §:n 2 momentin mukaan taideteoksen kuvaaminen on sallittua, milloin teos on pysyvästi sijoitettu julkiselle paikalle tai sen välittömään läheisyyteen. Säännöksen 2. lauseen mukaan jos taideteos on kuvan pääaihe, kuvaa ei saa käyttää ansiotarkoituksessa.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että julkisille paikoille sijoitettujen taideteosten toisintaminen valokuvien taustalla on yleensä sallittua TekijäL 25 a §:n 2 momentin nojalla. TekijäL 25 a §:n 2 momentti asettaa kuitenkin tällaisten teosten toisintamisen edellytykseksi sen, että teos on sijoitettu julkiselle paikalle tai sen välittömään läheisyyteen pysyvästi. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että julkisella paikalla tai sen välittömässä läheisyydessä valokuvia ottavan henkilön voi olla vaikea tietää, ovatko julkiselle paikalle sijoitetut taideteokset, jotka mahdollisesti toisintuvat valokuvien taustalle, pysyvästi julkiselle paikalle sijoitettuja vaiko eivät. Lain soveltajan kannalta tulkinnanvaraista on myös, kuinka pitkään tekijä voi vedota oikeuksiinsa TekijäL 25 a §:n 2 momentin valossa eli siihen, että hänen teoksensa on sijoitettu julkiselle paikalle vain tilapäisesti, jolloin sen toisintaminen ei olisi sallittua lain 25 a §:n 2 momentin nojalla.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että sille toimitettujen tietojen mukaan lausuntopyynnössä tarkoitetut H:n veistokset olivat esillä Kansallisoopperan lämpiössä kesäkuusta 2001 saman vuoden loppuun. Kyse on ollut veistosnäyttelystä, jossa teokset ovat olleet esillä rajoitetun ajan. Tekijänoikeusneuvoston näkemyksen mukaan puolen vuoden ajaksi julkiselle paikalle esille asetettuja teoksia ei voida katsoa julkiselle paikalle pysyvästi sijoitetuiksi siten kuin TekijäL 25 a §:ssä säädetään. Koska H:n veistoksia ei ole ollut pysyvästi sijoitettu julkiselle paikalle, tekijänoikeusneuvosto katsoo, että TekijäL 25 a §:n 2 momenttia ei voida soveltaa nyt käsillä olevaan tapaukseen. Tästä syystä tekijänoikeusneuvoston ei ole myöskään tarpeen arvioida sitä, voidaanko toisinnatut veistokset ja veistosten osat katsoa A Oy:n vaatekuvastoissa käytettyjen valokuvien tai bussipysäkkien julisteissa käytettyjen valokuvien pääaiheeksi.

Mainituin perustein tekijänoikeusneuvosto katsoo, että H:n veistosten toisintaminen edellä selostetuin tavoin A Oy:n naisten- ja miestenvaatteiden kuvastoissa sekä bussipysäkkien mainosjulisteiden valokuvissa ei ole ollut sallittua minkään TekijäL:n 2 luvun rajoitussäännöksen nojalla. H:n veistosten ja veistosten osien toisintaminen A Oy:n naisten- ja miestenvaatteiden kuvastoissa sekä bussipysäkkien mainosjulisteissa käytetyissä valokuvissa kuuluu TekijäL 2 §:n mu-

kaan H:n yksinoikeuden piiriin ja olisi siten edellyttänyt luvan pyytämistä kuvanveistäjä H:lta.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Katariina Sorvari, Pekka Pulkkinen, Marit Hohtokari, Päivi Liedes, Valtteri Niiranen, Tuula Hämäläinen, Jaakko Eskola, Tiina Ryhänen, Kai Nordberg, Kalle Soikkanen, Anne Stenros ja Hanna Nuortila.